

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

ket». Det är den metod som vann insteg med romantiken.

Tegnérns egna yttranden om översättningens konst och betydelse — i brev och tal — är motsägande. Mogren visar emellertid klart att han från början, som man kan vänta, följde den »metagrafiska» metoden, men att han med tiden närmade sig »tolknings-metoden», dock utan att någonsin helhjärtat anamma den.

Av ett brev till Fredrika Bremer, daterat i augusti 1842, alltså efter insjuknandet, och citerat av Mogren, framgår att Tegnér betraktade sig själv som en reformator eller — för att använda hans eget ord — kättare, som ville förändra hela det svenska »rimsystemet» och över huvud taget svensk metrik. Mogren lägger i sin framställning stor vikt vid vad han betraktar som »en strävan mot nyorientering» och »en ny stilvilja» hos den åldrande skalden. Att Tegnérns versteknik under 1840-talet luckrades upp är ju ett känt faktum. Mogren gör också tydligt att han själv var medveten om detta förhållande och gärna ville framställa det som en vinning, men efter att ha tagit del av allt det material som Mogren har samlat och diskuterat, skarpsinnigt och med stor lärdomsapparat, frågar man sig, huruvida inte den främsta orsaken till det s. k. kätteriet ändå måste sökas i det förhållande som antyds på avhandlingens sista sida, där Mogren påpekar att Tegnér mot slutet av sitt liv varken hade koncentrationsförmåga eller kraft tillräckligt för det mödosamma arbete som en adekvat tolkning innebär.

Gustaf Fredén

R. F. Christian: *Tolstoy. A Critical Introduction*. Cambridge University Press. Cambridge 1969.

A. F. Zweers: *Grown-Up Narrator and Childlike Hero*. Mouton. The Hague 1971.

E. Dieckmann, *Erzählformen im Frühwerk L. N. Tolstoj's*. Akademie-Verlag. Berlin 1969.

Få författare har varit så generösa mot sina uttolkare som Lev Tolstoj. Av hans samlade skrifter i 90 band upptas hälften av dagböcker, utkast, varianter och brev. Med deras hjälp kan man fastställa vad Tolstoj gjorde praktiskt taget varje dag av sitt liv — den modernaste biografien, som blygsamt kallar sig »material till en biografi över L. N. Tolstoj», har efter fem band endast hunnit till 1885. Dessa 45 volymer ger också ett överflödande material till studiet av verkens tillkomsthistoria, av Tolstoj's tankar i religiösa, moraliska och politiska frågor, av hans syn på författarskapets tekniska sida.

Den som vill skriva en kort och populär introduktion till Tolstoj ställs därför inför valet att koncentrera sig på en viss aspekt — den biografiska, den idémässiga, den berättartekniska — eller försöka göra rättvisa åt dem alla. R. F. Christian, professor vid St. Andrews i Skottland, har i sin *Tolstoy. A Critical Introduction* valt att lägga hela tonvikten på författaren Tolstoj. Den biografiska bakgrunden är sparsamt antydd, frågan om Tolstoj's personlighet tas inte alls upp, det religiösa och moraliska problemkomplexet berörs endast i samband med de enskilda verken. Boken domineras av två stora kapitel, det ena om Krig och fred (som han tidigare skrivit en monografi om), det andra om Anna Karenina. Tillsammans upptar de 113 av bokens 270 sidor. Det förefaller också med den valda utgångspunkten helt naturligt. Det är i dem som Tolstoj demonstrerar hela sitt stora berättartekniska register.

Christians bok är utan tvivel den bästa introduktionen till författaren Tolstoj vi för närvarande har på något språk och den fyller en kändbar lucka. Han följer ett kronologiskt schema — från det första, sällan beaktade försöket att skildra en dag i författarens liv från 1851 till den posthumt utgivna Hadji Murat — och utelämnar ingenting väsentligt. Redogörelserna är klara, diskussionerna väl balanserade — med talrika utblickar till samtida europeisk litteratur — och omdömena sätts in med en bestämdhet som vittnar om beläsenhet och djup förtrogenhet med ämnet. De två kapitlen om de stora romanernas struktur och berättarteknik är särskilt belysande; vad jag saknar är närmast en liknande redogörelse för hur stilgreppen delvis förändras markant i senare verk som *Uppståndelse* där angreppen på samhällsinstitutionerna kräver en satirisk infallsvinkel, främmande för de tidigare verken.

Ett speciellt berättarproblem tar Alexander F. Zweers upp i *Grown-up Narrator and Childlike Hero*, en undersökning av Tolstoj's trilogi *Barnedom, Uppväxtår, Ungdom*. Problemet är det som uppställer sig vid självbiografiska böcker av denna typ: förhållandet mellan den vuxne berättaren (Tolstoj var 24 år) och barnets upplevelser. I vilken utsträckning söker författaren ge en illusion av barnets spontana intryck och tankar, i vilken utsträckning låter han den vuxne kommentera och lägga till rätta? Zweers vänder sig mot en tidigare vanlig uppfattning att helt jämställa bokens hjälte och Tolstoj; han anser trilogien rentav (påståendet förefaller något förhastat) »unik i världslitteraturen» därför att Tolstoj skriver en självbiografi i jagform men i en annan namn (hjälten heter som

bekant Irtenev). Därav följer, menar Zweers, att intresset med denna trilogi inte ligger i vad den kan berätta för oss om Tolstojs tankar, intryck och känslor som barn, utan snarare i de berättartekniska grepp den unge Tolstoj här prövar för att generellt belysa och analysera sådana tankar, intryck och känslor, grepp som han senare utvecklar i sina stora romaner.

Zweers utvecklar alltså synpunkter som vi känner till från den formalistiska litteraturforskningen på 20-talet (främst Ejchenbaum). Han ger en del goda synpunkter och observationer men samtidigt förefaller mig hans bok som helhet alltför schematisk och begränsad. En östtysk forskare Eberhard Dieckmann har tagit upp samma problem i Erzählformen im Frühwerk L. N. Tolstojs 1851-1857 och jag finner hans framställning klarare och mera inträngande. Dieckman använder vid sin undersökning termerna Autor-Erzähler och Erzähler-Medium (motsvarande engelskspråkiga forskares »the narrating I» och »the experiencing I»). Han undersöker spänningen mellan dem och visar på den starka skillnaden mellan de olika delarna i Tolstojs trilogi. I Barndomen dominerar Erzähler-Medium, i de övriga tar der Autor-Erzähler mer och mer överhanden och de två perspektiven sammansmälter ofta. Det är en utveckling som visar Tolstojs väg mot mera objektiva berättarformer.

Nils Ake Nilsson

H. C. Andersen-litteraturen 1875-1968. En bibliografi ved Aage Jørgensen. Akademisk boghandel. Århus 1970.

»Jeg har Erkjendelse, uendelig stor Erkjendelse, Tydskland og Sverrig erobres, det lille Danmark bliver dog tilsidst stolt deraf og siger, 'det er dog en satans Karl!' og saa har jeg Danmark med i Posen.» Så skriver H. C. Andersen i ett brev 1839. Uttalandet är ett av de många som vittnar om i hur hög grad åtrån efter berömmelse, efter en hög placering inom samtidens litterära hierarki, var en del av hans personlighet. Han arbetade själv energiskt för denna »Erkjendelse», både i Danmark och på det internationella planet. Särskilt på det senare var han aktiv, vilket hans stora korrespondens bär vittnesbörd om, och det är troligt att huvudorsaken härtill var den övertygelse som hans erfarenheter hade ingett honom och som brevcitatet ovan ger uttryck för: att det var utländska kritikers och läsares upptäckt av hans litterära storhet som skulle få hemlandet att erkänna den. Ett djupt människointresse och en hög värdering av vänskapen var otvivelaktigt

viktiga drivkrafter i hans upprättande och upprätthållande av ett stort nät av kontakter, men även omsorg om den egna framgången i förenig med en klar blick för de intellektuella miljöernas mekanismer torde ha varit en bidragande faktor.

Som bekant lyckades Andersen i rikt mått i sina ambitioner. Vid sin död var han föremål för en popularitet, vars geografiska omfattning visade att han fått inte bara Danmark och dess grannländer, utan hela världen »med i Posen». Att denna popularitet inte falnat visar den omfattande litteratur som ägnats hans liv och hans författarskap och som fortfarande, nu nästan hundra år efter hans död, för varje år ökas med ett stort antal bidrag, en biografisk och litteraturvetenskaplig återspeglings av »Erkjendelsen».

Aage Jørgensen, universitetsadjunkt i Århus, har åtagit sig den mödosamma uppgiften att åstadkomma en bibliografisk sammanställning av denna litteratur och har all heder av det sätt på vilket han med sitt voluminösa arbete *H. C. Andersen-litteraturen 1875-1968* skilt sig från den. Jørgensen är ingen pionjär, men hans bibliografi är den mest omfattande på området, ett standardverk som med tacksamhet kan välkomnas av alla Andersen-intresserade. Den förtecknar hela den internationella anderseniana, dock med vissa inskränkningar och reservationer, för vilka bibliografen redogör i sitt förord: dels har han av praktiska skäl tvingats hålla sig inom »de kendte sprogs område», vilket innebär att litteratur från asiatiska, afrikanska och finsk-ugriska språkområden har utelämnats, dels vill han inte utesluta att många bidrag har undandragit sig hans uppmärksamhet — ett påstående vars giltighet, i alla fall vad adjektivet beträffar, en genomsyn av boken ger anledning att betvivla.

Dispositionen är klar och överskådlig, och ett utförligt person- och ämnesregister underlättar användningen. Ämnesregistret möjliggör således genom sin förteckning av bidragen utifrån deras anknytning dels till de olika verken i författarskapet, dels till aspekter som »litteraturhistorisk placering», »social-politisk instilling», »forelskelser» o. d. en snabb orientering. Samma syfte tjänar de kortfattade kommentarerna till de enskilda numren och de talrika korshänvisningarna. Materialet är kronologiskt uppställt och för varje år uppdelat i fyra kategorier: utgåvor, böcker och bokavsnitt, tidskriftsbidrag, tidningsartiklar. Sammanlagt förtecknas 2 325 nummerade bidrag, men det rör sig i själva verket om ett betydligt större antal, eftersom recensioner och debattinlagor inte förtecknats separat, utan i avslutning till de böcker och